

COMUNICACIÓ

Roberto Augusto Míguez (Societat Catalana de Filosofia): *La filosofia de la salut de H.-G. Gadamer*

En diverses ocasions durant la seva extensa i prolífica carrera Hans-Georg Gadamer s'ha ocupat del tema de la salut. Mai no va consagrar una obra a l'estudi d'aquesta qüestió, però ens va deixar una sèrie de textos breus, molts d'ells conferències, que poden donar-nos una visió de conjunt sobre les reflexions que aquest pensador va dedicar a aquesta apassionant problemàtica. Aquests escrits s'han reunit en un llibre titulat *L'estat ocult de la salut*¹. Sobre aquesta obra centrarem la nostra comunicació. A partir de les idees desenvolupades en ella intentarem mostrar les aportacions més interessants de la filosofia de la salut de Gadamer per intentar, d'aquesta forma, contribuir al coneixement d'un aspecte que es pot considerar secundari dintre el conjunt de la seva producció filosòfica però que creiem que posseeix un gran interès.

L'art de curar restableix l'ordre natural, no produeix res artificial, com pot fer la ciència. El metge, a diferència de l'artesà, «no realitza una obra concreta. La salut del pacient no pot considerar-se així. Encara que, per descomptat, constitueix l'objectiu de l'acció mèdica, la salut del pacient no és res "fet" pel metge»². A més, la salut és «molt més un fet psicològic-moral que un fet demostrable per les ciències naturals»³. Afecta també la curació la confiança del pacient en el metge i el seu grau de col·laboració amb ell, circumstàncies importants no valorades en l'enfocament dominant en la medicina moderna. Això el porta a la següent conclusió: «el concepte de metge eficaç i fins i tot genial s'aproxima, com en tots els temps, més al d'artista que al d'un home de ciència»⁴.

1. H.G. GADAMER, *Über die Verborgenheit der Gesundheit*, Frankfurt am Main: Suhrkamp, 1993. Hi ha una traducció castellana: *El estado oculto de la salud*, Barcelona: Gedisa, 2001. Citem seguint la traducció.

2. *Ibíd.*, p. 33.

3. *Ibídem*.

4. *Ibíd.*, p. 35.

La salut és, segons Gadamer, «un estat natural d'equilibri»⁵. Aquest concepte serveix no solament per a entendre la salut, sinó que també pot aplicar-se a la natura en el seu conjunt. La pràctica mèdica «pot definir-se com un intent de reinstaurar l'equilibri alterat. En això consisteix la veritable “obra” de l'art mèdic»⁶. Aquesta intervenció «no pot considerar-se, en realitat, com un fer o un produir alguna cosa, sinó com un reforç dels factors que determinen l'equilibri. Aquesta intervenció té sempre un doble aspecte: el de constituir ella mateixa un factor de pertorbació o el d'introduir un efecte específicament curatiu en el joc dels factors que estan en balanç»⁷.

Un element important a l'hora de tractar una malaltia és el seu reconeixement per part de qui la pateix, idea que és fonamental per a la psicoanàlisi. Aquesta admissió seria relativament fàcil des d'un punt de vista científic, però es complica quan es concep la malaltia com un fenomen vital. Gadamer assenyala que aquesta admissió és especialment complicada en casos greus de demència, ja que qui pateix el mal «ha perdut la capacitat de prendre distància respecte de si mateix i d'admetre que està malalt»⁸. El procés de reconeixement és fonamental, perquè «la malaltia no constitueix, en primer lloc, aquesta comprovació que la ciència mèdica reconeix com a malaltia. És, abans de res, una experiència del pacient, per mitjà de la qual aquest procura alliberar-se d'aquesta pertorbació així com ho faria respecte de qualsevol altra»⁹. Aquest procés previ d'acceptació del problema és fonamental per a restablir l'equilibri de la salut.

El nostre autor considera que la tradició filosòfica en la qual està immers, com a continuador de Husserl i Heidegger, no ha prestat suficient atenció al tema de la corporeïtat. En relació amb aquesta qüestió, assenyala que el cos no es fa present fins que hi apareix una pertorbació. Tal com assenyala Plató en el *Fedre*, «el tractament del cos per l'acció del metge no és possible sense el simultani tractament de l'ànima» i «sense el coneixement de l'ésser

5. *Ibid.*, p. 50.

6. *Ibidem.*

7. *Ibid.*, pp. 51-52.

8. *Ibid.*, p. 67.

9. *Ibid.*, p. 69.

en la seva integritat»¹⁰. El paper fonamental del cos, per tant, no ha de fer-nos oblidar la necessitat d'un tractament integral que englobi la totalitat de l'ésser humà.

Una qüestió preocupant en la medicina és el tracte al pacient en les nostres societats modernes. El tracte directe amb el metge de família, que coneixia el nostre entorn i hàbits, ha estat substituït per una freda relació impersonal entre el metge i el pacient. La medicina desenvolupada en els grans hospitals pot convertir el pacient en un subjecte anònim que espera en una abarrotada sala d'espera. Per això «hem d'aprendre a aixecar un pont entre el teòric, que sap de generalitats, i el pràctic, que ha de modificar la situació sempre única del pacient preocupat»¹¹. Cada «cas» mèdic és únic, i no hem d'oblidar-ho si volem donar un diagnòstic adequat que no sigui sols la submissió a una lleis generals.

Tal com diu l'autor, «d'una banda, tenim el fet de veure i verificar amb ajuda dels procediments de mesura: una espècie de reconeixement, gairebé aritmètic, de com es pot exercir una influència sobre la malaltia. D'altra banda, hi ha el *tractament*, una paraula molt eloqüent i significativa. En ella es reconeix literalment el fet de tractar amb algú entrenat per a curar malalties. El "tractament" va molt més enllà dels progressos desenvolupats per les tècniques modernes. Hi són presents la mà que palpa, l'oïda fina, l'ull d'alerta del metge que procura ocultar-se sota una mirada consoladora. Hi ha moltes coses que es tornen essencials per al pacient en la trobada amb el tractament»¹² i que no hem de passar per alt.

Gadamer subratlla també la importància de la conversa en la medicina. El tractament es desenvolupa a partir del diagnòstic, i aquest requereix el diàleg entre el pacient i el metge. La xerrada entre ambdós forma part del tractament, ja que «representa el primer acte comú entre el metge i el pacient [...] que pot suprimir la distància entre ambdós»¹³. S'ha de tenir en compte que «tot pacient representa algú amb qui s'ha de procedir amb cautela, algú indigent i extremadament indefens. Davant aquesta distància, el metge i el

10. *Ibíd.*, p. 90.

11. *Ibíd.*, p. 111.

12. *Ibíd.*, p. 116.

13. *Ibíd.*, p. 142.

pacient han de trobar un terreny comú en el qual puguin entendre's; i aquest terreny comú el constitueix la conversa, únic mitjà capaç de suprimir aquesta situació»¹⁴.

L'hermenèutica, definida per Gadamer com «l'art d'interpretar», ens proporciona «la comprensió d'allò desconcertant en l'economia mental i espiritual de l'home»¹⁵; això la fa especialment vàlida per a la medicina i la psiquiatria. Aquest corrent filosòfic «intervé en tots aquells terrenys en els quals no n'hi ha prou amb la simple aplicació de regles. I aquest fet té una particular validesa en tota l'esfera de l'experiència amb l'altre, perquè pot succeir que un mateix no s'entengui o deixi de comprendre's a si mateix i als altres»¹⁶. Aquesta capacitat de comprensió que ens proporciona l'hermenèutica és un instrument de gran valor en la curació de malalties, especialment de les psiquiàtriques.

Per finalitzar aquesta comunicació direm que Gadamer destaca elements importants de la pràctica mèdica que no han estat assumits per una visió purament científica de la medicina; aquest és l'aspecte que ens sembla més rellevant de la seva filosofia de la salut. Considerar certs aspectes d'aquesta disciplina com un «art», subratllar la importància de l'acceptació de la malaltia i assenyalar alguns dels perills de la medicina anònima en les nostres societats modernes i globals, ens semblen també contribucions que poden ajudar-nos a comprendre aspectes als quals la medicina no ha prestat suficient atenció.

14. *Ibidem*.

15. *Ibid.*, pp. 178-179.

16. *Ibid.*, p. 179.

COL·LOQUI

Dídac Ramírez. S'ha dit que la salut, segons Gadamer, és l'estat natural d'equilibri. L'estat natural d'equilibri és també una perfecta definició de la mort. La Lluna està en un estat natural d'equilibri i la Terra està en un estat natural de desequilibri; però la Terra és viva –diríem malalta– i la Lluna està morta –diríem sana o que té salut, segons com s'emprin els termes–. Tenint present el que ha dit el doctor Miquel Montserrat, hi ha una contraposició entre salut i malaltia que, a vegades, no es pot prendre com una contraposició, perquè la frontera és difosa. Quan acaba la salut i quan comença la malaltia? No es pot precisar; ens perdem. Els aquí presents, estem sans?, estem malalts? Jo, ara, ja no sé si estic sa o malalt. Tots plegats diríem que estem sans; però, en sortir d'aquí, potser tots manifestarem algun mal. Finalment, dius: un està sa quan val per a alguna cosa. El valor és estar sa. Precisament, hi ha una relació en tot això. Jo em llevo i puc anar a la universitat i dic que estic sa. Potser estic sa; però, si l'endemà em diagnostiquen una diabetis, ja no estaré sa, sinó que estaré malalt; i si no me la tracto i moro, ja no estaré malalt. Doncs bé, prefereixo estar malalt i tractar-me la diabetis i que em computin com a malalt que no pas deixar d'estar computat. La conclusió que en trauria és que, com més malalts, més sana està la societat.

Jordi Sales. Explicaré un acudit tradicional de pares i de fills metges. Arriba un dia molt content el metge fill i diu al seu pare: «Saps?, he guarit l'hepatitis de la senyora López.» Li respon el pare: «Què has fet, desgraciat? D'on creus que ha sortit la teva carrera?» En escoltar la intervenció sobre Gadamer, recordava els sermons que feia Álvarez Bolado: això de l'hermenèutica i de filosofia existencial per als metges és cosa de filòsofs que agrada als metges. Hi ha una retòrica sobre la salut i, això, Plató ja ho sabia. Gòrgies deia que ell era més important que el seu germà, que era metge, perquè ell era qui convencia els malalts de prendre's o no les medecines, mentre que els metges només podien saber quin era el remei que calia per a una determinada malaltia. L'art de la retòrica és, per tant, més eficaç que el del metge. L'aspiració humana a la plenitud és una cosa molt manipulable per aquell que sigui una mica llest, ja que els homes aspiren a la plenitud. La conclusió que en trec és que el més sa és estar malalt de bon humor.